

Marc van Oostendorp

“Doe er wat aan!”

Portret van het Genootschap Onze Taal

GENOOTSCHAP
Onze Taal

75
jaar

Vormgeving: Karin Nas-Verheijen, Manifesta, Rotterdam

Druk: Senefelder Misset, Doetinchem

Oplage: 37.000

Aangeboden bij het jubileumnummer van *Onze Taal*
(februari/maart 2007), ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan.

Marc van Oostendorp

“Doe er wat aan!”

Portret van het Genootschap Onze Taal

Den Haag, 2007

Voorwoord

In maart 1932 verscheen het eerste nummer van *Onze Taal*. Het bestond uit welgeteld vier dichtbedrukte pagina's, en werd gemaakt door – en voor – hooggestemde lieden die ervan overtuigd waren dat het Nederlands vrij moest blijven van Germaanse smetten.

Dat is nu, precies 75 jaar later, wel anders. Wie zijn de mensen die tegenwoordig het tijdschrift maken? Hoe doen ze dat? Wie zijn er verder zoal bij het Genootschap Onze Taal betrokken? En wat zijn de nieuwe doelen geworden, nadat de puristische ambities van weleer zijn losgelaten?

Marc van Oostendorp volgde het genootschap een jaar lang op de voet en voerde gesprekken met medewerkers, (oud-)werknemers, bestuurders en leden. Zijn bevindingen staan in dit boekje, dat het genootschap u graag aanbiedt bij het jubileumnummer van *Onze Taal*, ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan.

Bestuur en medewerkers gaan met geestdrift en vol goede moed op naar het eerste eeuwfeest van het genootschap en hopen u allen – en talrijke nieuwe leden – op die weg aan hun zijde te vinden!

mr. E.J. Numann
 voorzitter Genootschap Onze Taal

1 Duidelijk partij kiezen

Jan Erik Grezel, medewerker van het tijdschrift *Onze Taal*, zit in de trein naar Brussel en maakt zich zorgen. Heeft hij wel genoeg te vragen? Enkele maanden geleden heeft de vereniging die het blad uitgeeft, het Genootschap Onze Taal, een nieuwe ‘beschermvrouwe’ gekregen: de echtgenote van prins Constantijn, prinses Laurentien. Zij heeft zich al met een toespraakje voorgesteld op het tweejaarlijkse congres van de vereniging, maar de redactie wil ook een vraaggesprek in het blad. Heeft Laurentien wel voeling met het genootschap dat ze beschermen moet? Valt er over haar wel een interessant verhaal te vertellen op minstens twee pagina’s van het tijdschrift?

Sinds 1966 tot haar overlijden in 2004 bekleedde koningin Juliana de functie van beschermvrouwe. Zij was oprecht bezorgd over de teloorgang van haar taal. Ze bezocht congressen en bij een ervan sprak ze de voorzitter toe: “Meneer Staab, u moet er écht iets aan doen!” Ze doelde op de achteruitgang van het taalonderwijs, maar haar woorden kregen vleugels in kringen van Onze Taal. Nog altijd zet de redactie bij een rubriek waarin leden hun taalgernissen kunnen uiten: “Genootschap, doe er wat aan!” Dat kun je lezen als een eerbetoon aan de beschermvrouwe, maar je kunt er ook een ironische ondertoon aan toekennen. In de loop der jaren is er steeds meer twijfel gerezen of het genootschap nog veel voor de taal of voor het taalonderwijs kan doen.

Na Juliana’s dood werd Laurentien de nieuwe beschermvrouwe. Zij lijkt het lid van het Koninklijk Huis te zijn met de meest uitgesproken belangstelling voor taal. Ze richtte in 2004 de Stichting Lezen & Schrijven op, een organisatie die zich actief inzet voor de naar schatting anderhalf miljoen Nederlanders die zich niet, of alleen met grote inspanning, schriftelijk kunnen uitdrukken of kunnen lezen. Maar haar belangstelling voor taal blijkt ook uit andere zaken. In haar toespraakje voor het congres vertelde de prinses met humor over haar eigen soms tekortschietende taalgevoel: “Ik maak mij nogal eens schuldig aan ‘kromme’ uitdrukkingen. Zo zei ik tegen een zaal journalisten tijdens onze verlovingsaankondiging dat ik ‘met volle mond ja had gezegd’ op het huwelijksaanzoek van mijn man. Ik had beter kunnen weten, zeker gezien de regelmaat waarmee ik al jaren het tijdschrift *Onze Taal* lees.”

In dezelfde toespraak vertelde Laurentien bovendien over een andere inspiratiebron voor haar beschermvrouwschap: de taal van kinderen. “Kinde-

ren dwingen ons om onze gedachten simpel en duidelijk te formuleren. Wij merken dan hoeveel ruis en verduistering er in ons dagelijks taalgebruik is geslopen. ‘Ik heb donker in mijn ogen’, zegt mijn driejarige dochter als het licht uitgaat.”

Er zijn dus genoeg aanknopingspunten voor een gesprek, en toch is Jan Erik Grezel er niet helemaal gerust op. “Ik heb een uur gekregen voor mijn interview. Kan ik al mijn vragen stellen? Waar moet ik beginnen?” Grezel doceerde Nederlands aan buitenlandse studenten aan de Technische Universiteit Delft, heeft sinds kort een eigen tekstbureau, en werkt daarnaast als verslaggever voor *Onze Taal*. Sinds een jaar of tien schrijft hij bijna iedere maand een artikel: vaak interviews of reportages, over het taalonderwijs, maar ook over veel andere onderwerpen. Over zijn eerste bijdrage was hij ook al onzeker: “Ik moest een oude neerlandicus interviewen, de Leidse hoogleraar C.A. Zaalberg – inmiddels is hij overleden. Hij had vroeger zelf ook voor *Onze Taal* geschreven, en de redactie wilde een serie interviews met oudere hoogleraren Nederlandse taalkunde. Zaalberg bleek niet zo toeschietelijk, verzonk voortdurend in diep gepeins en bromde eigenlijk vooral af en toe ‘ja’ of ‘nee’ als ik hem iets vroeg. Toen ik bij hem wegging, was ik wanhopig: hoe moest ik hiermee een stuk vol krijgen? Ik heb toen om het stuk te vullen maar een uitgebreide beschrijving gegeven van het interieur van zijn studeerkamer – die de redactie vervolgens grotendeels geschrapt heeft.”

Prinses Laurentien blijkt toeschietelijker dan Zaalberg. Ze vertelt Grezel vol vuur over haar alfabetiseringswerk (als student gaf ze een tijdje zelf als vrijwilliger les aan volwassenen die niet konden lezen of schrijven en dat heeft haar zo aangegrepen dat ze besloot er meer werk van te maken) en over de taal van haar kinderen (haar dochter heeft een speelgoeddoosje waarop een danseresje ronddraait en dat noemt ze haar “draaieresje”). Toch maakt Grezel zich na afloop van het gesprek, als hij weer in de trein terug naar huis zit, zo mogelijk nog meer zorgen dan op de heenreis: “Heb ik wel genoeg doorgevraagd? Wat ze over haar beroep als communicatieadviseur vertelde, daar begreep ik achteraf te weinig van. Ik moet er wel iets over zeggen in mijn artikel, maar hoe doe ik dat?”

De verslaggever haalt een schrijfblok tevoorschijn en begint de structuur van zijn artikel te schetsen: Welke onderwerpen moet hij behandelen? In welke volgorde? Welke vorm geeft hij het interview? Maakt hij er één lopende tekst van waarin hijzelf een verhaal vertelt, doorspekt met lange citaten uit het interview, of kiest hij voor een vorm met vragen en antwoorden? Grezel besluit tot het laatste: “Anders moet ik steeds ‘de prinses’ schrijven: ‘de prinses werkt als communicatieadviseur’, ‘de prinses heeft een stichting opgericht’, ‘de prinses maakt zich niet erg druk om jongerentaal.’” Aan het

eind van het stuk zal hij het “draaijeresje” memoreren – een persoonlijke uit-smiter.

■ Populaire rubrieken

Er is een tijd geweest dat *Onze Taal* helemaal geen interviews publiceerde. “Een van de redacteurs, Frank Jansen, was er indertijd zelfs trots op dat dit genre ontbrak”, herinnert redacteur Jaap de Jong zich. “Alle andere tijdschriften hadden interviews, maar *Onze Taal* niet.” De Jong, zelf redacteur sinds januari 1992, bracht daar verandering in. “Ik maakte een serie interviews, ‘Spraa makers’ geheten, waarin ik mensen aan het woord liet die hun brood verdienen met taal, zoals schrijvers van toespraken, voorlichters en de hoofdredacteur van *Het Beste*.”

De Jong was “vereerd” toen hem werd gevraagd om toe te treden tot de redactie van het blad. “Als kind droomde ik er al van om mijn eigen blaadje te mogen maken. Ik was geïnteresseerd in taal, was zelf geabonneerd op het blad, en zag *Onze Taal* als het mekka voor taalliefhebbers. Ik kan ook geen tijdschrift bedenken dat ik liever zou maken. In de loop der jaren zijn me ook wel andere redacteurschappen aangeboden, maar ik vroeg me dan alleen af of het wel te combineren zou zijn met mijn werk voor *Onze Taal*.”

Toch zag De Jong, inmiddels een van enthousiasme stralende veertiger, ook reden voor verandering toen hij als net afgestudeerde neerlandicus tot de redactie toetrad: “Ik vond dat er wel wat meer aandacht mocht komen voor de esthetische kant van taal. Het ging in het blad erg vaak over kwesties van ‘goed’ of ‘fout’ taalgebruik, maar zelden over de vraag wat een tekst aantrekkelijk maakt. Ik wilde meer aandacht voor schrijfstijl, maar heb er bijvoorbeeld ook voor gezorgd dat er een serie kwam met ‘gedichten voor *Onze Taal*’ – op verzoek van de redactie geschreven door bekende Nederlandse dichters.” Overigens besteedde het blad ook voordat De Jong toetrad tot de redactie al aandacht aan dichtkunst – al ging dat toen nog vooral over het wat lichtere genre: de ‘plezierdichters’ Ivo de Wijs en Drs. P verzorgden in de jaren tachtig de roemruchte rubriek ‘Het Rijmschap’, over ingewikkelde versvormen die ze met veel vakmanschap en schrijfplezier invulden. Ook kreeg Hugo Brandt Corstius de ruimte voor zijn ‘Opperlandse’ spelletjes met taal.

De Jong stond ook aan de wieg van de ‘themanummers’ van het tijdschrift: regelmatig wordt een groot deel van het blad gewijd aan een bepaald onderwerp – bijvoorbeeld aan de taal van de liefde, de Nieuwe Bijbelvertaling, de taal van de overheid, de taal van de snackbar, taal op vakantie of de relatie tussen taal en beeld. Nog een verandering: “We zijn op zoek gegaan naar het nieuws en de actualiteit. Zo hebben we een website gekregen waarop dagelijks taalnieuws staat, en in ons blad besteden we aandacht aan de belangrijkste

taalnieuwtjes, in de rubriek ‘Tamtam’. Aan veel nieuws zitten ook talige kanten.” Bovendien is de belangstelling voor taalproblemen, bijvoorbeeld in verband met de integratie van immigranten, in de politiek de laatste jaren sterk toegenomen en dus is taal meer in het nieuws dan een jaar of tien geleden.

De populairste rubrieken in *Onze Taal* zijn overigens al sinds jaar en dag dezelfde twee: ‘Ruggespraak’ op de achterpagina, waarin grappige verschrijvingen in kranten en tijdschriften zonder commentaar worden afgedrukt (“Tegen de beslissing van het hof in Arnhem is geen hoger geroep mogelijk” – *Rotterdams Dagblad*), en ‘Vraag en antwoord’, waarin kort maar deskundig wordt ingegaan op concrete taalvragen (Is ‘Leven de kinderen!’ wel goed? Ja, dat is goed.) Die populariteit is waarschijnlijk een goede indicatie van waar het de lezers van het tijdschrift al decennia om te doen is: verstrooiing en handzame voorlichting over taalgebruik.

■ Vriendenclubje

Tegenwoordig werkt De Jong als universitair docent taalbeheersing bij de opleiding Nederlandse Taal en Cultuur van de Universiteit Leiden. Hij is er ook verantwoordelijk voor de populaire ‘praktijkstudie’ Journalistiek & Nieuwe Media, waarmee studenten zich kunnen bekwamen in journalistieke vaardigheden. Zijn werk als redacteur is een neventaak, zij het een arbeidsintensieve: de redacteurs lezen en becommentariëren alle ingezonden kopij, bedenken nieuwe onderwerpen en zoeken er auteurs bij, en komen iedere maand bij elkaar om het nieuwe nummer samen te stellen en de koers van het blad te bepalen. Eén andere redacteur heeft net als De Jong een andere hoofdfunctie: Peter-Arno Coppen is in het dagelijks leven als docent en onderzoeker verbonden aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Twee redacteurs, Saskia Aukema en Kees van der Zwan, werken op het kantoor dat het genootschap huurt nabij het centrum van Den Haag; ook de directeur van het genootschap, Peter Smulders, zit in de redactie.

De redactionele bemoeienis met het blad is daarmee de laatste decennia flink uitgebreid en geprofessionaliseerd. Tot een jaar of twintig geleden had *Onze Taal* één redacteur, die het tijdschrift in zijn eentje in de avonduren in elkaar zette. Tussen 1977 en 1986 was dat bijvoorbeeld Jan Renkema, die aan de letterenfaculteit van de Universiteit van Tilburg werkte en vooral bekend is als auteur van de populaire praktische taalgids *Schrijfwijzer*. De huidige directeur Peter Smulders werkte een tijd als student-assistent bij Renkema voor het blad, en herinnert zich hoe in die tijd de kopij werd verwerkt: “De artikelen die binnenkwamen, moesten wij overtikken op kopijpapier. Verder werd er weinig aan redactie gedaan. De artikelen werden in kolommen gezet, aan elkaar geplakt en zo in het blad geplaatst, rijp en groen door elkaar.”

Renkema zorgde er wel voor dat hij een groep taalkundigen aan het blad bond die goed konden schrijven: mensen als Joop van der Horst en Riemer Reinsma. De Amsterdamse etymologe Marlies Philippa heeft dierbare herinneringen aan die periode: “We vormden een vriendenclubje, met onder meer Ivo de Wijs, Pieter Nieuwint, Jaap Bakker, Pieter Uit den Bogaart, Hans Heestermans en Robert-Henk Zuidinga. Ik was de enige vrouw in dat clubje – dus die mannen waren de hele tijd bezig om mij het hof te maken. We gingen ook buiten de Onze Taal-bijeenkomsten met elkaar om. Met Jaap Bakker heb ik nog op dansles gezeten.” Nog steeds wordt de lijst van vaste medewerkers van het blad overigens gedomineerd door mannen.

Volgens Philippa was het blad toen zij er kwam werken al niet meer het “parochieblaadje” dat het voor die tijd in haar ogen was geweest. Dat kwam ook volgens haar vooral door de schrijvers die Renkema aantrok, want aan redactiewerk deed hij nauwelijks: “Aan mijn stukken werd in de eerste jaren bij *Onze Taal* nooit iets veranderd. Later wel: dat gebeurde gelukkig wel in overleg, want de redactie wilde soms weleens onzinnige veranderingen aanbrengen. Dan wilden ze ergens een komma zetten die de betekenis van de zin helemaal zou veranderen.” De techniek van het populair-wetenschappelijk schrijven leerde Philippa intussen van haar echtgenoot: “Carlo Nagel was journalist bij het *Utrechts Nieuwsblad* en heeft me de kneepjes van het vak geleerd.”

Philippa herinnert zich uit die tijd vooral de etentjes die de redactie regelmatig aan de medewerkers aanbood. “Een keer hebben we in de trein na afloop van zo’n met veel drank overgoten bijeenkomst het ABN opgericht, het Actiecomité Buitenlandse Namen. Wij verzetten ons tegen een onzinnige lijst die in 1987 door het Algemeen Nederlands Persbureau was geproduceerd en volgens welke je bijvoorbeeld *Peking* moest spellen als *Beijing*. We zijn ook nog eens langs geweest bij de Nederlandse Taalunie, het beleidsorgaan waaraan de Nederlandse en de Vlaamse overheid hun taalbeleid hebben overgedragen. Daar hebben we onze bezwaren uiteengezet, en we werden daarin gesteund door Onze Taal. Ik kan me niet meer zo goed herinneren of we nu succesvol waren of niet. Voor Jaap Bakker was het allemaal bloedserieus, maar voor mij was het vooral een ludieke actie. Spelling interesseert me helemaal niets. Ik heb ook nog nooit een Groen of Wit Boekje ingekeken. Ik spel zoals ik denk dat het moet, en als een redactie het anders wil, dan veranderen ze het maar.”

Er speelde in die tijd volgens Philippa een generatieconflict. “Op de congressen kwamen een heleboel oude knarren, en wij waren een jong en levendig stel. In het blad werd ongelooflijk veel gezeurd, en wij vonden dat dit maar eens afgelopen moest zijn. Wij maakten stukjes over de andere, de leuke kant van taal.”

■ Generaties

Het generatieconflict gaat bij een organisatie als *Onze Taal* overigens misschien wel nooit voorbij; nog steeds zijn de vijftigplussers sterk vertegenwoordigd. Heel vreemd is dat niet. Aandacht en liefde voor de eigen taal komen bij veel mensen pas op latere leeftijd, en vaak uit die aandacht zich dan in klachten over de teloorgang van de taal. Jongeren voelen zich weinig aangetrokken tot dat geklaag. Redacteur Jaap de Jong: “Uit enquêtes die we weleens houden, blijkt dat de gemiddelde lezer ongeveer 50 is en redelijk hoog opgeleid. Veel lezers hebben in hun beroep op de een of andere manier met taal te maken: tekstschrijvers, ambtenaren, en natuurlijk leraren – en zeker niet alleen maar leraren Nederlands of vreemde talen, maar ook docenten in andere vakken.”

Toch probeert de redactie nog steeds om meer jongeren aan het tijdschrift te binden. De Jong: “Mijn zus heeft tien kinderen, tussen de 11 en 27 jaar. In haar gezin wordt *Onze Taal* ook gelezen – ze lezen misschien niet alles, maar ze lezen het wel. Die kinderen zijn voor mij ijkpunten, ik houd ze in mijn achterhoofd als we met het blad bezig zijn. We hebben in het verleden ook wel rubrieken voor kinderen en jongeren gehad, maar het blijkt niet makkelijk te zijn om die doelgroep aan te spreken. Het is jammer dat zelfs niet alle studenten Nederlands een abonnement hebben.”

Harry Cohen hoort zeker niet tot die doelgroep. De oudste vaste medewerker van het blad is inmiddels bijna negentig. Hij leest nog steeds elke pagina van *Onze Taal*, “ook de minder interessante”, al is het maar “uit een soort plichtsgevoel en een soort camaraderie”.

Wanneer hij lid werd, weet hij niet meer precies. Het moet midden jaren zestig zijn geweest (“van de vorige eeuw”, zegt hij er keurig bij). “Ik was tot die tijd ambtenaar bij de Verenigde Naties in Genève en werd vertaler bij de Europese Gemeenschap in Brussel. Dat heeft mijn belangstelling voor het Nederlands natuurlijk enorm gestimuleerd. Iemand liet me *Onze Taal* zien, ik nam een abonnement en voelde me al gauw thuis in dit milieu.” Cohen werd goede vrienden met Jan Renkema en later met Peter Smulders. “Ook met een van de taaladviseurs van het genootschap heb ik een band, maar we hebben elkaar nooit ontmoet, zelfs niet per telefoon!” Het gevoel lid te zijn van een club weegt bij Cohen nog steeds het zwaarst. De strijd tussen het (officiële) Groene Boekje en het (alternatieve, door onder meer de Taaladviesdienst van *Onze Taal* samengestelde) Witte Boekje geeft hem nog het gevoel bij een club te horen. “Ik meen”, schrijft hij in een e-mail, “duidelijk partij te moeten kiezen in de ruzie Groen-Wit.”

2 Let's Make Things Better

Is het vandaag een gewone dag op kantoor? “Het is een ongewoon rustige dag voor de Taaladviesdienst”, verzekeren de taaladviseurs me. En toch zijn ze met minstens twee zaken tegelijkertijd bezig: ze beantwoorden de almaar rinkelende telefoon en ze stellen een lijst samen met lastig te schrijven woorden.

Die woordenlijst moet de kern worden van *het Witte Boekje*, de spellinggids die het genootschap in augustus 2006 zou uitbrengen. In 1998 had het genootschap, samen met enkele anderen, ook al een spellinggids uitgebracht, die toen nog *Spellingwijzer Onze Taal* heette, en inderdaad een wit omslag had.

De Spellingwijzer was al een verkoopsucces, maar aan het begin van de eenentwintigste eeuw heeft de opvolger door een samenloop van omstandigheden sterk aan belang gewonnen. In 2005 publiceerde de overheid een nieuwe editie van de officiële spellinggids, *het Groene Boekje*. Veel Nederlandse kranten- en tijdschriftenredacties werden boos: volgens hen waren er tegen eerdere beloften in ongewenste wijzigingen in de spelling doorgevoerd. Binnen enkele maanden meldde de media, die zich inmiddels in een platform georganiseerd hadden, dat ze het nieuwe Groene Boekje zouden boycotten, zonder dat meteen duidelijk was hoe ze dan wél zouden spellen. Toen het genootschap aankondigde dat de eigen spellinggids ook niet met alle door de overheid voorgestelde spellingwijzigingen zou meegaan, raakten de opstandige kranten en Onze Taal met elkaar in gesprek. Uiteindelijk werd dat de basis voor een overeenkomst: de media zouden gaan volgen wat inmiddels de ‘witte spelling’ was gaan heten.

Toen die overeenkomst gesloten werd, moest die witte spelling nog wel grotendeels worden vastgelegd. Daarom is er in de zomer van 2006 bij de Taaladviesdienst nog volop overleg over de samenstelling van de woordenlijst. Er is besloten alleen woorden op te nemen die echt voor spellingproblemen zorgen. Maar waar ligt de grens? “Is het niet overdreven om het woord *pausin* op te nemen?” vraagt taaladviseur Tamara Mewe. “Nou, er schijnt er in de Middeleeuwen in ieder geval één geweest te zijn”, zegt haar collega Wouter van Wingerden. “Pausin Johanna.” (Het woord zal uiteindelijk in het Witte Boekje worden opgenomen.)

Ondertussen komen er ook telefonisch veel vragen binnen over die nieuwe officiële spelling. De Taaladviesdienst houdt iedere dag een paar uur telefo-

nisch spreekuur: iedereen die iets over de Nederlandse taal wil weten, kan bellen met 0900 - 345 45 85 (een betaald nummer), en krijgt dan een van de vijf taaladviseurs aan de lijn. Zij zitten bij elkaar in een grote kamer, die verder grotendeels gevuld is met naslagwerken over taal: woordenboeken, grammatica's, spellinggidsen, maar ook boekjes over bijvoorbeeld de taal van de adel, over de herkomst van plaatsnamen of over Nederlandse dialecten. De taaladviseurs overleggen ook veel met elkaar: geregeld wordt de telefoon neergelegd om de collega's te raadplegen.

Een van de bellers is een redactrice van het vrouwenweekblad *Libelle*. Op haar redactie is onenigheid over de vraag of je moet zeggen 'vrouwen zijn er meesters in' of 'vrouwen zijn er meester in'. Onder de taaladviseurs ontstaat even discussie; uiteindelijk besluit men dat er voor allebei de constructies iets te zeggen valt, maar dat de eerste formulering de voorkeur verdient. Toevallig komt onmiddellijk daarna de redactie van *Elsevier* aan de telefoon: moeten er nu wel of geen streepjes op de *e*'s in *een-op-een-relatie*? Het antwoord: nee, zonder streepjes is het al duidelijk dat de uitspraak [un] hier uitgesloten is. De eigen redactie van het tijdschrift *Onze Taal*, die een verdieping onder de Taaladviesdienst gevestigd is, komt ook nog even langs: in een komend nummer wordt geschreven over de NSB'er Max de Marchant et d'Ansembourg. Mag die naam worden afgekort tot *d'Ansembourg*?

Ook particulieren bellen naar de Taaladviesdienst om hun vragen voor te leggen. Moet *combinatie actie* los geschreven worden, aan elkaar, of met een streepje? (Aan elkaar.) Is de uitdrukking *een glimp opvangen* een afkeurenswaardige ontlening uit het Engels? (Het komt wel uit het Engels, maar wordt al zeker sinds 1956 door de naslagwerken als zo gewoon beschouwd dat u het best mag gebruiken.) Hoe schrijf je *Maarssen-Dorp*? (Zo, met dat streepje.) Moeten we volgens de nieuwe spelling voortaan *kado* schrijven? (Nee, *kado* is nooit officiële spelling geweest, ook niet volgens het laatste Groene Boekje. Volgens het Witte Boekje behoort het tot de 'informele schrijftaal'.)

Sommige mensen bellen een paar keer per week met vragen, anderen melden zich met een prangend probleem en komen als dat eenmaal bevredigend beantwoord is, nooit meer terug. Meer dan de helft van de vraagstellers belt vaker dan eens, schat taaladviseur Wouter van Wingerden. Er zijn ook mensen die vooral lijken te bellen om een praatje te maken: freelancers die veel alleen werken en bijna iedere dag wel een vraag hebben. Bij de Taaladviesdienst circuleert een verhaal over een vrouw die verslaafd was aan de dienst. Ze had het zelf in de gaten en probeerde met drastische maatregelen een eind te maken aan haar verslaving. Het liefst had ze gehad dat de taaladviseurs wel zouden opnemen, maar dan meteen zouden neerleggen als ze hoorden dat zij het was, maar dat konden de taaladviseurs niet over hun hart verkrijgen. Dus spraken

ze af dat ze via de automatische telefoonherkenning van hun telefoon zouden vaststellen wie er belde, om telefoontjes van de taaladviesverslaafde vrouw te kunnen negeren. Inmiddels belt ze niet meer.

In 2005 beantwoordde de Taaladviesdienst ongeveer 16.000 vragen. In 2006 werd, onder andere wegens het werk aan het Witte Boekje, de openingstijd van de telefonische hulpdienst drastisch bekort. Desondanks werden er toch nog ruim 10.000 vragen beantwoord. Het aantal vragen lijkt alleen beperkt door de openingstijden. Als de telefoon de hele dag zou openstaan, kwamen er waarschijnlijk nog meer vragen, schat Van Wingerden. “Dan zouden we genoeg werk hebben voor wel twintig mensen.”

■ Maatschappelijk relevant

Hoe en waarom wordt iemand taaladviseur? “In eerste instantie zocht ik alleen een baantje”, vertelt Van Wingerden. “Ik was in 2002 net afgestudeerd bij Nederlands in Leiden, en ik had een tijdelijk baantje op een onderzoeksinstituut, het Meertens Instituut in Amsterdam. Een collega maakte me erop attent dat er een vacature was bij Onze Taal. Ik vroeg me wel af of het niet te beperkt was, dat gepeuter aan taal. Ik zocht een baan die maatschappelijk relevant was, en ik was bang dat ik dat bij zo’n taalclubje niet zou vinden. Ik dacht dat ik beter op de communicatieafdeling van een groot bedrijf kon werken, dat ik zo een betere band met de praktijk zou hebben.”

Inmiddels is Van Wingerden daar anders over gaan denken. “Die taalprobleempjes lijken soms klein, maar mensen worstelen ermee in heel concrete situaties.” De taaladviseurs van Onze Taal zijn de enige in Nederland. In Vlaanderen werken er een aantal taaladviseurs bij de Vlaamse overheid, die ook een hulpdienst hebben voor ‘gewone’ Vlamingen. “Er zijn in Nederland wel een aantal commerciële tekstbureaus, maar wij zijn waarschijnlijk wat neutraler en objectiever.” Een ander belangrijk verschil: “Wij letten minder op het tekstniveau en meer op het woord- en zinsniveau.”

Mede om die laatste reden bieden bedrijven en instellingen de Taaladviesdienst regelmatig teksten ter correctie aan – opdrachten die tegen een uurtarief worden aangenomen. “Die opdrachten houden ons wakker”, zegt Van Wingerden. “Ze dwingen ons om zelf te formuleren, ons taalgevoel te scherpen.” De opdrachten zijn ook een bron van inkomsten, en dat is belangrijk, vooral sinds de Nederlandse Taalunie vlak na de oprichting van het Platform de Witte Spelling een grote meerjarenopdracht stopzette. Van dat geld kon in voorafgaande jaren een van de taaladviseurs worden betaald.

In de loop der jaren is de Taaladviesdienst een steeds belangrijker en zelfstandiger onderdeel geworden van het genootschap. De dienst kwam in 1985 voort uit de redactie: hoofdredacteur Jan Renkema kreeg zo veel vragen voor-

gelegd van lezers dat het het bestuur zinnig leek iemand aan te stellen om die vragen te beantwoorden. “De eerste taaladviseurs waren ook betrokken bij de redactie”, zegt Van Wingerden. “Voor de huidige generatie geldt dat niet meer. Wij zijn aangenomen als taaladviseurs, en we vullen nog wel enkele rubrieken van het blad, zoals ‘Vraag en antwoord’. Maar we staan toch min of meer los van de redactie.”

In 1987 kreeg de Taaladviesdienst landelijke bekendheid doordat hij de opdracht kreeg om voortaan de Troonrede te corrigeren. Dat werk – ieder jaar treden twee taaladviseurs acht dagen voor de derde dinsdag van september in een geheimzinnig conclaaf met de minister-president, of, sinds Balkenende die functie bekleedt, met een hoge ambtenaar – zorgde het eerste jaar voor veel publiciteit. Volgens directeur Peter Smulders leidde dat tot een grote aanwas van leden: “De mensen hoorden over Onze Taal als een heel betrouwbare instantie, en raakten nieuwsgierig.”

Ook het Witte Boekje lijkt de Taaladviesdienst publicitair voordeel te hebben opgeleverd. “We zijn er sterker door in de aandacht komen te staan”, zegt Van Wingerden. “Voorheen begonnen mensen nog weleens glazig te kijken als ik op een verjaardagsfeestje vertelde dat ik taaladviseur van beroep was. Tegenwoordig hoef ik alleen maar te vertellen dat we aan de witte spelling hebben meegewerkt. De meeste mensen reageren daar positief op.” De pagina’s van de Taaladviesdienst behoren van oudsher tot de populairste van de website van Onze Taal, en sinds oktober 2006 heeft de dienst ook een eigen weblog waarop bijna dagelijks taaleigenaardigheden in het nieuws worden gesignaleerd.

Al is hij de afgelopen jaren zelfstandiger geworden, de Taaladviesdienst is niet los te zien van het genootschap, zegt Van Wingerden. “Zonder de achterban van een genootschap kan een dienst als de onze niet bestaan. Op puur commerciële basis kunnen we waarschijnlijk niet werken.” De inkomsten van het betaalde telefoonnummer dekken niet de arbeidskosten van de taaladviseurs: hun salaris wordt grotendeels betaald uit het lidmaatschapsgeld en voor een klein deel uit de opdrachten. Daar moet wel bij worden gezegd dat leden van Onze Taal hun vragen kosteloos schriftelijk – per post of per e-mail – mogen voorleggen aan de Taaladviesdienst. Overige vraagstellers kunnen alleen terecht op het betaalde telefoonnummer.

■ Groei

De dienstverlening aan leden en niet-leden is zo in de afgelopen decennia steeds professioneler geworden. De eerste betaalde werknemer van het genootschap was Riet van der Laan; zij kwam bijna 35 jaar geleden in dienst van het genootschap om de administratie te doen – in een zijkamertje van haar huis. “De echte groei is met Smit begonnen”, herinnert Van der Laan zich. J.G.

Smit, een gepensioneerd directeur van Stam Tijdschriften, werd in 1985 de eerste directeur van Onze Taal. Tot die tijd had het genootschap alleen een onbezoldigd bestuur gehad, nu kwam er een deeltijdbestuurder die ook voor zijn werk betaald werd. Hij moest proberen de neerwaartse spiraal waarin de vereniging zich al een aantal jaren bevond, om te buigen – er vielen ieder jaar leden af, vooral ouderen die kwamen te overlijden, en er kwamen nauwelijks nieuwe bij.

“Tot mijn kinderen van school waren, mocht ik de administratie bij mij thuis blijven doen”, zegt Van der Laan. “Daarna moest ik op kantoor komen werken. Dat eerste kantoor was een stoffig kamertje bij het Koninklijk Instituut voor Ingenieurs aan de Prinsessegracht. Smit zat daar een dag in de week en ik op twee andere dagen, zodat er in totaal drie dagen waren waarop de mensen het kantoor konden bellen.” In de loop van de volgende jaren kwamen er steeds meer mensen bij, en het genootschap verhuisde naar steeds grotere panden. Toen Van der Laan in 2005 afscheid nam van Onze Taal, werkten er dertien mensen in een pand van drie verdiepingen.

Hoe is het om als secretaresse te werken voor een taalclub? “Ik heb me er altijd thuis gevoeld. Tegen mij heeft niemand ooit gezegd: jij moet je mond houden, jij hebt geen taalkundige opleiding. Maar ik heb er echt geleerd om goed met taal om te gaan. Ik heb goed leren praten over de telefoon. Zoiets als ‘dat hebben hun ook gedaan’ zul je mij niet horen zeggen.” Het blad heeft Van der Laan ook altijd gelezen: “Het interessantst vind ik de stukken over concrete onderwerpen, waar je je iets bij kunt voorstellen, interviews met mensen; niet van die abstracte beschouwingen. Ik ging ook vaak als ik het blad uit had aan de redactie vertellen wat ik ervan vond. ‘Dit keer was het een heel interessant nummer’, zei ik dan, of: ‘Dat artikel begreep ik helemaal niet.’ De redactie beweerde dan dat het ook nodig was om af en toe wat van die ingewikkelder onderwerpen aan de orde te stellen.”

Van der Laan moest ook jarenlang de bestuursvergaderingen notuleren. Wat waren die bestuursleden voor mensen? “Je had het gevoel dat ze echt iets wilden doen voor de taal, dat ze enorm gedreven waren, maar dat de mankracht daarvoor ontbrak.” Een paar keer leek er bijna een doorbraak te ontstaan. Uit een legaat kon de stichting Let Op Uw Taal (LOUT) worden opgericht, die ten strijde moest trekken tegen buitenlandse invloeden. Tegelijkertijd mocht het bestuur van Onze Taal vergaderen in een Haags pand van Philips. Van der Laan: “Het bestuur dacht dan: nu we bij Philips binnen zijn, krijgen we ze ook wel zover dat ze iets gaan doen aan die campagne van, hoe heet het ook weer, ‘Let’s make things better’. Maar dat is niet gelukt. Veel van die bestuursleden hadden hoge functies in het bedrijfsleven, maar in hun eigen bedrijf kregen ze op dit punt ook niet veel voor elkaar.”

Voor veel leden geldt volgens Van der Laan hetzelfde: “Er zijn veel mensen die graag willen dat de Nederlandse taal blijft zoals ze is. Maar ze hebben niks in handen. Je zag het bijvoorbeeld bij de congressen: mensen kwamen daarheen in de hoop dat er nu eens gezegd zou worden waar het op stond, en dat er dingen zouden veranderen. Maar er zat nooit een ambtenaar of politicus in de zaal die het ook belangrijk genoeg vond om er iets aan te doen. Het is roeien tegen de stroom in.”

3 Waar voor je geld krijgen

Het is de eerste zoele zomeravond van juni 2006 en op de terrassen van het Plein in Den Haag zitten mensen bier te drinken en te lachen. Dat kun je zien vanuit de statige Sociëteit De Witte, maar de ongeveer dertig dames en heren die binnen zitten, hebben geen tijd om naar buiten te staren. Ze kijken ernstig naar de spreker, die zijn best doet om zijn standpunt zo precies mogelijk uiteen te zetten.

Die dertig zijn allemaal lid van het genootschap, en ze zijn bij elkaar voor de jaarlijkse algemene ledenvergadering. Goed bezocht worden dat soort vergaderingen niet: de aanwezigen vormen minder dan een duizendste van het hele ledenbestand. We weten daardoor niet of die andere leden zich net zo veel zorgen maken als Frans Lisman, een kritisch lid dat zich zo te horen goed op deze avond heeft voorbereid.

Lisman vindt dat de vereniging meer actie moet ondernemen tegen taalfouten in de media. Welsprekend betoogt hij dat zulke fouten onmiddellijk de kop moet worden ingedrukt. Fouten van presentatoren en journalisten worden op het bureau van Onze Taal genoteerd, als Lisman's voorstel aan het bestuur werkelijkheid wordt. De zo verzamelde lijst met fouten moet in het blad worden afgedrukt, en bovendien via de media verspreid. Als er op tv of in de krant een wekelijkse rubriek zou komen waarin de fouten van die week worden gemeld, dan zou Lisman dat een grote overwinning voor het genootschap vinden. "Nu horen de mensen dat een nieuwslezer 'autópsie' zegt in plaats van het correcte 'autopsié'. Ze denken dan dat zo iemand wel zal weten hoe het hoort, en voor je het weet, zegt heel Nederland 'autópsie', en komt het zo in Van Dale. Het woordenboek noteert immers alles, als maar genoeg mensen het zeggen. En als het zover is, moet ook Frans Lisman de staf neerleggen." Taalfouten moeten dus in de kiem worden gesmoord: als het spraakmakende deel van de taalgemeenschap er vroegtijdig op gewezen wordt dat er sprake is van een fout, zullen ze zich er niet zo snel aan overgeven.

Lisman krijgt bijval, bijvoorbeeld van bestuurslid Petra Laseur, in het dagelijks leven actrice. Zij herinnert zich hoe in vroeger tijden iemand bij de omroep briefjes in de postvakjes van medewerkers legde die op de zender een fout hadden gemaakt. Aan de andere kant is er ook weerstand tegen Lisman's voorstel. Een ander bestuurslid, de Vlaamse journalist Ludo Permentier,

vertelt dat er in Vlaanderen lange tijd een taaladviseur in dienst was van de publieke omroep. Ook hij vaardigde briefjes uit waarin hij fouten signaleerde. Permentier: “Aan het eind van zijn carrière legde hij zijn briefjes uit de aller-eerste week naast zijn briefjes uit de allerlaatste week. Het bleek over vrijwel dezelfde kwesties te gaan. Tientallen jaren van vlijtig waarschuwen hadden niets geholpen.”

Ook Kees van der Zwan, eindredacteur van het tijdschrift, ziet niets in de plannen van Lisman: “Moeten we terug naar de jaren dertig? Het tijdschrift publiceerde toen lijsten met ‘germanismen’, woorden die je niet zou moeten gebruiken omdat ze Duits waren. Het heeft niets geholpen. Taalverandering blijkt zich zo niet te laten sturen.” Een van de woorden die indertijd werden afgekeurd, was *voorwoord* – in plaats daarvan kon je volgens de toenmalige redactie beter *voorrede* gebruiken. Volgens Van der Zwan heeft het genootschap er decennia over gedaan om het stoffige en schoolmeesterachtige imago af te schudden. “Als er onder onze naam zo’n rubriek op tv komt, hebben we dat vooroordeel zo weer over ons afgeroepen.”

De voorzitter van het genootschap, Ernst Numann, probeert de zaak te sussen: de redactie van het blad zou kunnen bezien of ze meer ruimte kan bieden aan ergernissen zoals die van Lisman, en het bestuur kan bezien of er meer te doen valt met informatie over foutief taalgebruik. Omdat hij te weinig medestanders vindt onder de aanwezigen, legt Lisman zich uiteindelijk bij dat voorstel neer.

■ Opgewonden stukjes

De meeste leden van het genootschap weten mogelijk nog niet eens dat ze lid zijn van een vereniging. Ze beschouwen zich eerder als abonnee op een taaltijdschrift. Dat is weleens anders geweest, al moeten we daarvoor ver terug in de tijd. In de jaren dertig werd het genootschap opgericht door een aantal liefhebbers die onderling zuiver Nederlands wilden spreken. Na ongeveer een jaar kwam er ook een verenigingsblad, met behalve de door Van der Zwan gewraakte lijsten met afkeurenswaardige germanismen ook echt verenigingsnieuws, en al snel ook artikelen over taal.

Gaandeweg veranderde er iets. Er worden sinds de Tweede Wereldoorlog nauwelijks nieuwe Duitse leenwoorden in het Nederlands gesignaleerd, en er is dus ook nog weinig reden om daar opgewonden stukjes over te schrijven in een verenigingsblaadje. De oorspronkelijke doelstelling van het genootschap is daarmee vervallen, en er is geen duidelijk alternatief voor in de plaats gekomen. De huidige statuten zijn dan ook wat vaag: “Het Genootschap Onze Taal stelt zich ten doel het verantwoorde gebruik van de Nederlandse taal te bevorderen en aan hen die haar gebruiken meer begrip en kennis daarvan bij

te brengen.” Dat is een nobel streven, maar het nodigt niet uit tot een warm saamhorigheidsgevoel.

Maar er veranderde meer. “Net als alle andere verenigingen krijgt het genootschap steeds meer te maken met het consumentisme”, zegt voorzitter Ernst Numann in zijn statige werkkamer aan het Lange Voorhout in Den Haag – Numann werkt er als lid van de Hoge Raad. Wat bedoelt hij met dat woord? “Mensen stellen zich steeds meer als consument op. Ouders die vroeger hun kinderen op een school deden, toonden zich betrokken. Ze namen bijvoorbeeld plaats in de oudercommissie. Nu is de afweging: wat kost die school me, en wat levert hij me op? Zo werkt het ook steeds meer bij verenigingen. Zelfs bij kerkelijke instellingen zie je die houding: mensen willen vooral waar voor hun geld. En zo gaat het ook bij Onze Taal. Veel leden zullen in grote lijnen uitrekenen wat ze krijgen voor hun lidmaatschapsgeld: een tijdschrift, een tweejaarlijks congres, de mogelijkheid om de Taaladviesdienst te raadplegen. Zulke mensen komen natuurlijk niet naar een jaarvergadering en melden zich al helemaal niet voor het bestuur.”

Het ledenaantal van het genootschap is de afgelopen jaren overigens vrij sterk afgenomen. In de jaren tachtig voorspelde de toenmalige directeur Smit nog dat een ledenaantal van 50.000 ‘gemakkelijk’ gehaald moest kunnen worden. Daarna is dat aantal inderdaad fors gestegen, maar de top lag, eind jaren negentig, rond de 46.000 leden. Sindsdien is het aantal afgenomen: het ligt momenteel rond de 37.000. Volgens Numann is die afname een conjunctureel verschijnsel: “Het is de laatste jaren minder goed gegaan met de economie. Mensen gaan dan bezuinigen op dingen als Onze Taal. Je kunt dan denken: wat maakt die 23 euro nu uit, maar als je een paar van dit soort tijdschriften opzegt, geeft dat toch weer wat financiële ruimte. We gaan er wel in het jubileumjaar, nu het economisch ook weer wat beter gaat, iets aan doen.” Een aantal van 50.000 leden lijkt Numann nog steeds haalbaar.

Numann wordt onderbroken door de telefoon: zijn jongste zoon wil weten of hij moet schrijven ‘dit type scholen is gevestigd’ of ‘dit type scholen zijn gevestigd’. “Is”, zegt Numann beslist. “Je moet het zien als een verkorting van *dit type van scholen*. Het gaat om *type* en dat is een enkelvoud. Anders zou je moeten schrijven ‘deze types scholen zijn’, maar dat betekent iets anders.” Hij legt de telefoon neer, en maakt een verontschuldiging gebaar: “Ik heb hier mijn eigen taaladviesdienst.”

■ Luchtiger

Hoelang is de voorzitter al lid van het genootschap? “Sinds mijn studententijd. Ik las als kind het blad weleens thuis, in Twente. Mijn vader was ingenieur en nam altijd tijdschriften mee van zijn werk, waaronder *Onze Taal*. Het blad zag

er toen nog erg saai uit, het was een wit vel met zwarte letters, maar ik geloof dat ik het als kind toch regelmatig las. Ik vond het een leuk blad – de stukjes die lange tijd op de achterpagina verschenen bijvoorbeeld, met die vierkante blokjes tussen de zinnen van iemand die ondertekende met PCUdB – Pieter Uit den Boogaart. Toen ik rechten studeerde, maakte iemand me er weer attent op. Een abonnement kostte toen nog maar een tientje – opa praat over de tijd dat er nog guldens waren.”

Sindsdien is Ernst Numann het blad blijven lezen. “Ik ben altijd met taal in de weer; de mensen om mij heen worden weleens moe van mijn woordgrapjes. Ik vind het prettig om te lezen over oude, in de vergetelheid geraakte woorden. Of juist over modeverschijnselen: dat iedereen de laatste jaren ineens praat over ‘dé Albert Heijn’. Of over allochtone variëteiten van het Nederlands. Ik heb een aantal jaar op Curaçao gewoond en van een artikel over het Antilliaans-Nederlands smul ik. Dat vind ik allemaal in het blad. Het staat ook vol in het leven. Ik ben niet zo geïnteresseerd in allerlei theoretische verhalen van professionele taalbespiegelaars. In *Onze Taal* wordt doorgaans vanuit de taalrealiteit geschreven.”

Ziet hij verschillen met vroeger? “Het blad is luchtiger geworden. Het was zoals ik het me herinner geen erg vrolijk blad.” Er zijn ook mensen die vinden dat het inmiddels wat té luchtig is, die terugverlangen naar de tijd dat er nog lange kolommen tekst in stonden en niet zo veel tekeningen. “Dat is mogelijk”, zegt Ernst Numann. “Maar de cartoons van Hein de Kort staan ook vol tekst.”

Inmiddels is Numann al bijna drie jaar voorzitter van het bestuur: “Ik kende een paar mensen in het vorige bestuur, en toen is daar tijdens een vergadering kennelijk mijn naam gevallen. Ik heb al wel een drukke baan en ook een aantal andere nevenactiviteiten, maar ik vond dat ik dit moest doen voor deze vereniging waarvan ik al zo lang lid ben. Als ik dit niet doe, dacht ik, vergeef ik het mezelf nooit.”

■ Spellingperikelen

Er zijn leden die bezwaar maken tegen de manier waarop het bestuur functioneert. Frans Lisman is een van hen. “Ik krijg soms het gevoel dat het gaat om een groep vriendjes die elkaar via ‘coöptatie’ kiezen. De gewone leden horen nooit iets van het management. Ja, één keer per jaar is er een algemene ledenvergadering, en als je daar op tijd naartoe komt, kun je ter plaatse de stukken lezen. Maar de gewone leden, die niet de moeite nemen om naar zo’n vergadering te komen, hebben geen informatie, behalve dat elke maand op bladzijde twee van het tijdschrift een keurig lijstje namen van bestuursleden staat afgedrukt.”

Frans Lisman, gepensioneerd hoofd personeelszaken bij Shell, is zelf al lange tijd lid. “Rond 1980 maakte iemand me attent op het blad, omdat ik altijd

met taal bezig was. Ik schreef ook weleens stukjes voor ons personeelsblad.” Volgens Lisman zou het goed zijn als er in het blad meer aandacht zou komen voor nieuws uit het bestuur. “Er zou bijvoorbeeld iedere maand een kolom moeten zijn waarin het bestuur uitlegt wat het gedaan heeft. Ik vind het heel vreemd dat de leden het afgelopen jaar nauwelijks iets te weten zijn gekomen over de kwesties rondom de groene en de witte spelling, en het conflict dat daaruit is voortgekomen met de Nederlandse Taalunie. Ik vind het een schandaal dat op de dag dat de witte spelling gepresenteerd wordt, een bestuurslid van Onze Taal in *NRC Handelsblad* verkondigt dat hij het niet eens is met het werk dat de Taaladviesdienst heeft gedaan. Hoe denkt de rest van het bestuur daarover? Dat zou ik dan weleens willen lezen.”

“Lisman heeft wel een beetje gelijk”, zegt voorzitter Ernst Numann bedachtzaam. “Het zou niet slecht zijn als het bestuur af en toe iets van zich zou laten horen in het blad.” Numann onderstreept dat het genootschap meer is dan de uitgever van een taaltijdschrift. “We hebben bijna 40.000 leden. Dat grote aantal geeft ons een groot draagvlak en ook een grote verantwoordelijkheid. We kunnen niet zomaar allerlei wilde acties gaan ondernemen als we daarmee grote groepen van onze leden tegen ons in het harnas jagen. Als we vanwege de spellingperikelen onenigheid hebben met de Nederlandse Taalunie, is het onwenselijk om geheel met hen te breken. We kunnen in overleg met de Taalunie proberen ervoor te zorgen dat de procedurefouten uit 2005 niet meer worden gemaakt in 2015, als er weer een nieuwe uitgave van het Groene Boekje moet komen.”

Bij de spellinghervorming van 1995 legde de Nederlandse Taalunie vast dat er iedere tien jaar een herziene druk zou komen van het Groene Boekje. Dit werd nodig geacht omdat de taal voortdurend meeverandert met de samenleving: een woord als *sms'en* kón in 1995 nog niet in het Groene Boekje staan omdat het begrip toen nog niet erg wijdverbreid was. De commotie in 2005 ontstond doordat de Werkgroep Spelling van de Nederlandse Taalunie niet alleen wat nieuwe woorden had toegevoegd en oude woorden verwijderd, maar ook wijzigingen had aangebracht in de regels – en daarmee volgens sommigen over de schreef was gegaan.

■ Strenger

Voorzitter Numann en het kritische lid Lisman zijn het over nóg een ding eens: de vereniging hoeft niet terug naar de puristische wortels. “Het purisme is in tal en last afgenomen”, formuleert de jurist Numann het. “Je mag best over een ‘website’ praten – ook al vind ik persoonlijk ‘webstek’ een veel leuker woord. Ik gebruik het af en toe ook wel. Maar niet als een zendeling.”

Numann hoopt dat de vereniging op andere manieren actief kan worden in het maatschappelijk verkeer. In samenwerking met de Stichting Lezen & Schrij-

ven van prinses Laurentien zou bijvoorbeeld gezocht kunnen worden naar vrijwilligers die alfabetiseringscursussen willen geven. Verder wil Numann een oud idee nieuw leven inblazen: een netwerk onderhouden van topambtenaren en politici uit alle politieke geledingen die belangstelling hebben voor taalzaken. “We hoeven er niet naar te streven om de positie van het Nederlands in de grondwet verankerd te krijgen, maar misschien kunnen we wel meer taalbewustzijn kweken.” De afgelopen jaren strandden enkele pogingen om een artikel in de grondwet op te nemen waarin min of meer zou worden bepaald dat het Nederlands de officiële taal van Nederland is.

Ook Frans Lisman ziet de strijd tegen Engelse leenwoorden als een hope-loze: “Als iemand het woord *impact* wil gebruiken, dan zal hij daar wel een reden voor hebben. Er is kennelijk geen goed Nederlands synoniem voor. Kent u een alternatief? Ik zie ook geen probleem in het gebruik van dat soort woorden, en er is denk ik ook maar weinig aan te doen. Niemand ligt nog wakker van *sowieso* en *überhaupt*.” Anders ligt dat volgens Lisman bij wat hij ‘taalfouten’ noemt: “Je hoort steeds meer mensen het woord *illegaal* uitspreken met de *ie* van *Piet* in plaats van de *i* van *pit*. Of je hoort mensen *behartenswaardig* gebruiken; dat moet natuurlijk *behartigenswaardig* zijn. Of neem nu minister Remkes, die op de televisie zegt dat hij zich aan een bepaalde zaak niet wil ‘compromitteren’ (in plaats van ‘committeren’). Dat soort zaken moet toch onmiddellijk de kop in worden gedrukt?”

Lisman vindt dat de neerlandici van de redactie en de Taaladviesdienst wat strenger zouden moeten zijn. “Wat ik jammer vind, is dat ze niet durven of niet willen optreden tegen fouten. Ik correspondeer weleens met iemand uit de redactie, maar die erkent niet dat er sprake is van taalverloedering. De neerlandici zeggen graag: dat is nu eenmaal taalontwikkeling. Maar hoe is dat nou toch mogelijk? Als iemand ‘autópsie’ zegt, is dat volgens mij je reinste onkunde. We zijn het aan onszelf verplicht om daar wat tegen te doen. De neerlandici van Onze Taal zijn veel te mild, maar mijn school is groter dan zij denken. Er zijn zelfs veel mensen die nog een stuk strenger zijn dan ik.”

Frans Lisman haast zich overigens om te verklaren dat hij het belangrijk vindt om een en ander met humor te kruiden. “Ik houd van grappige verhaspelingen, van malapropismen. Onze Taal heeft daar een aardig boekje over uitgegeven, en ik heb daar in de loop der jaren ook een grote verzameling van aangelegd. Als ik voor een zaaltje sta, mag ik graag een testje doen: ik lees een malapropisme voor, en dan mag de zaal raden waar een uitdrukking vandaan komt. Mijn favoriet is die van de man in het kleine dorpje die heel opgetogen is over zijn nieuwe buurman omdat die het niveau van de buurt omhoog haalt. Die buurman is namelijk lid van Gedupeerde Staten.”

4 Van een 5- een 7,5 maken

Een tijdschrift maken is passen en meten. Er moet tien keer per jaar precies genoeg materiaal zijn om het juiste aantal bladzijden te vullen, met een gevarieerd aanbod. Een tijdschrift maken is contacten onderhouden: contacten met auteurs die hun kopij te laat of in een wanordelijke staat inleveren, contacten met lezers die geërgerd, gekwetst of razend enthousiast zijn. Een tijdschrift maken is met taal priegelen, zodat de lezer begrijpt wat de schrijver bedoelt zonder dat de schrijver het gevoel krijgt dat er iets essentieels aan zijn verhaal veranderd is.

Kees van der Zwan wilde heel graag eindredacteur van *Onze Taal* zijn toen hij midden jaren negentig solliciteerde: “Ik had ook weleens op andere banen gesolliciteerd, maar nooit met zo veel overtuiging. Deze sollicitatie had ik tot in de puntjes verzorgd. Ik had veel aandacht aan mijn sollicitatiebrief besteed en het gesprek uitvoerig voorbereid, inclusief een verhaal over wat ik vond dat er aan het blad zou moeten veranderen.” Wat waren dat voor zaken? “Het blad was te rommelig, er waren te veel rubrieken die soms maanden achter elkaar niet verschenen. En bovendien miste ik de aandacht voor het goed geschreven stuk. Er stonden te veel zinnen in het blad die als graten in je keel bleven steken. Tijdens mijn sollicitatiegesprek heb ik dat trouwens wel wat strategischer geformuleerd.”

Geen enkele werknemer van *Onze Taal* leest het blad langer dan hij, schat Van der Zwan: ergens begin jaren tachtig werd hij lid van het genootschap, vooral uit interesse voor het tijdschrift. “Ik had een haat-liefdeverhouding met het blad. Aan de ene kant vond ik het vooral veel gezeur van oude mannen, maar tegelijkertijd werd ik gefascineerd door de onderwerpen. Alles wat ik tijdens mijn studie Nederlands leerde, vond ik ineens terug in dit blad: hele verhalen over beperkende en uitbreidende bijzinnen.”

Van der Zwan zou geen beter “baantje” voor zichzelf weten dan dat van redacteur: “Ik houd ervan om te prutsen aan een tekst: als je dat woordje in die zin nu verplaatst, wordt het artikel daar dan beter van? Begrijpelijker, lekkerder leesbaar? Het is een genot om van een artikel dat binnenkomt als een 5-

een 7,5 te maken.” Bovendien krijgt hij de ruimte om thema’s die hem boeien aan te pakken: “Aan allerlei onderwerpen zit wel een talige kant. En dus kan ik de ene keer met vaste medewerker Guus Middag een artikel schrijven over de taal van Cruijff. Een andere keer houd ik een interview met Roel Bentz van den Berg, een radioprogrammamaker met een muzieksmaak die mij erg bevalt, over hoe muziek in taal te vangen is. Of ik kan de door mij bewonderde schrijver Nicolaas Matsier interviewen.”

Je zou kunnen denken dat een blad met (volgens enquêtes) zo’n 75.000 lezers ook wel zonder een bijbehorende vereniging kan bestaan. Als *Onze Taal* geen verenigingsblad was, zou het bovendien ook in de kiosken tussen andere bladen kunnen liggen, en zo misschien nog wel een grotere doelgroep bereiken. Toch vindt Van der Zwan het belangrijk dat zijn blad bij een vereniging hoort: de redactie is minder afhankelijk van reclame-inkomsten. “Het verplicht de redactie ertoe zich meer open te stellen voor de gewone taalgebruikers. Rubrieken als ‘Reacties’, ‘Taalergernissen’, ‘Gesignaleerd’ en ‘Ruggespraak’ worden veel gelezen, en er wordt veel voor ingezonden. De betrokkenheid van de leden geeft het blad bovendien ook een gezellig, persoonlijk karakter. Wij hebben geen hijgende marketingafdeling in onze nek die ons bezweert om meer aandacht aan een bepaald onderwerp te besteden. Of, zoals je bij veel uitgeverijen ziet gebeuren, om te bezuinigen op het eindredactiewerk. Bij ons wordt iedere zin nog zorgvuldig onder de loep genomen voor hij gepubliceerd wordt.”

■ De gewone taalgebruiker

Peter Smulders, de directeur van Onze Taal, lijkt iedere zin zelfs zorgvuldig onder de loep te nemen voor hij hem uitspreekt. Sinds begin jaren tachtig werkt Smulders voor het genootschap: alle andere medewerkers zijn door hem aangesteld. Hij heeft de veranderingen van nabij meegemaakt: “De vereniging heeft in twintig jaar een kantoor gekregen, met een administratie, een redactie en een taaladviesdienst. Professionalisering is vrijwel onontkoombaar in deze tijd, voor een moderne vereniging. Maar tegelijkertijd is er bij die groei ook iets verloren gegaan: het gevoel dat je echt bij een club hoort.” Smulders verenigt die paradox in zich. Aan de ene kant is hij verantwoordelijk voor de verbetering van het genootschap, en minstens voor een deel voor de onstuielige groei in het ledenaantal. Aan de andere kant denkt hij op nostalgische momenten terug aan de tijd dat Onze Taal nog echt een vereniging was.

Peter Smulders is naar eigen zeggen slechts bij toeval in het taalwereldje beland: “Eigenlijk had ik liever met mijn handen willen werken.” Door een samenloop van omstandigheden kwam hij terecht op de letterenfaculteit van de Universiteit van Tilburg: “Dat was toen een gloednieuwe opleiding die be-

loofde dat studenten zouden worden opgeleid voor praktische beroepen.” Zo kwam Smulders uiteindelijk in contact met Jan Renkema. Sindsdien is hij bij het genootschap gebleven.

Smulders heeft, misschien wel vanwege die achtergrond, hart voor de ‘gewone taalgebruikers’, die onzeker zijn over wat nu goed is of fout, of die zich ergeren aan de taalverandering die ze om zich heen horen, en die die ergernis willen delen met anderen. “Misschien is het wel een oudemensenkwaal om je boos te maken over de taal van anderen, maar ik wil voor die mensen toch ook wel wat doen.”

Begin 2007 is daarom twee rubrieken nieuw leven ingeblazen waarin leden als Frans Lisman zich kunnen uitspreken over recente taalveranderingen: ‘Gesignaleerd’ en ‘Taalergernissen’. Lisman heeft al aangekondigd dat hij in die rubriek regelmatig “een kreet zal laten horen”. Ook de website van het genootschap moet een steeds belangrijker forum worden waarop Smulders’ ‘gewone taalgebruikers’ kunnen laten weten wat hen bezighoudt. De website is ongeveer tien jaar geleden geopend en trekt inmiddels bijna 100.000 bezoekers – ‘unieke’ bezoekers, zoals dat in het internetjargon heet – per maand. De website, die sinds deze zomer wordt bestierd door Raymond Noë, biedt voorpublicaties uit het blad, taaladviezen, maar ook bijvoorbeeld een lijst met verhaspelde liedteksten: zingt Wim Sonneveld in ‘Aan de Amsterdamse grachten’ nu ‘waar ik als jochie vannacht bij grootmoeder kwam’ of toch ‘waar ik als jochie van acht bij grootmoeder kwam’? En niet in de laatste plaats geeft de website dagelijks taalnieuws. Veel nieuwe leden van het genootschap melden zich via de website aan. Samen met woordenboekenuitgever Van Dale verzorgt het genootschap bovendien drie keer in de week de gratis elektronische nieuwsbrief *Taalpost*, die bijna 20.000 abonnees heeft.

Smulders mijmert over andere manieren om de vereniging aantrekkelijk te maken. “We hebben nu een Taaladviesdienst, die op alle vragen steeds heel weloverwogen antwoord geeft. De taaladviseurs zijn allemaal taalkundigen, en ze baseren zich dan ook zo goed mogelijk op wetenschappelijke inzichten. Maar heel vaak komt het er dan op neer dat het advies luidt: het mag allebei. De leden van Onze Taal zijn daar niet altijd gelukkig mee. Zouden we voor hen niet ook een soort Taalraad kunnen instellen, die stelling neemt en sommige vormen duidelijk afkeurt?” Meteen verwerpt hij het idee ook weer: “Zo’n Taalraad zou de Taaladviesdienst waarschijnlijk alleen maar voor de voeten lopen. En bovendien houden heel veel van onze leden inmiddels ook niet meer van die schoolmeesterij.”

Net als zijn voorganger Jan Renkema heeft Peter Smulders in de loop van de tijd getoond dat hij iedereen in Nederland die leesbaar over taal kan schrijven aan zijn blad wist te binden. Onder anderen Ewoud Sanders, Nicoline van

der Sijs, Frank Jansen, Riemer Reinsma, Wim Daniëls en Liesbeth Koenen hebben de afgelopen jaren allemaal voor het blad geschreven. Die mengeling van getalenteerde professionele schrijvers met gevoel voor de ‘gewone taalgebruiker’ is misschien wel een van de verklaringen voor het succes van Onze Taal: nergens op de wereld bestaat er een taalvereniging die wat de omvang betreft ook maar in de buurt komt. Ook niet in landen als Frankrijk en België, waarvan men altijd zegt dat de mensen er veel taalgevoeliger zijn.

Misschien komt het doordat in taal geïnteresseerden elders het clubgevoel nog niet hebben ontdekt. “Taalliefhebbers delen iets met elkaar, ze vormen als het ware al een geheim genootschap”, zegt redacteur Kees van der Zwan. “Daarom is de naam van de vereniging uiteindelijk ook goed gekozen: het Genootschap Onze Taal.”

Over de auteur

Marc van Oostendorp (1967) was van 1997 tot 2006 webredacteur van Onze Taal. Nog altijd schrijft hij voor het tijdschrift en is hij namens het genootschap redacteur van de gratis elektronische nieuwsbrief *Taalpost*, die wordt uitgegeven in samenwerking met Van Dale.

Momenteel werkt hij als senior onderzoeker Variatielinguïstiek op het Meertens Instituut in Amsterdam, is hij bijzonder hoogleraar 'Fonologische microvariatie' aan de Universiteit Leiden, schrijft hij over taalkunde voor onder meer *NRC Handelsblad*, en vertelt hij over taal op onder meer Radio Noord-Holland.

Speciale dank gaat uit naar Manifesta, Rotterdam, en Senefelder Misset, Doetinchem, voor het mede mogelijk maken van deze uitgave.

